

Príloha 7: Rizikové znaky pre PAS u dieťaťa vo veku 6-12 rokov / prilehajúci mentálny vek

Verbálna komunikácia

- verbálna komunikácia s druhými ľuďmi pripomína reč staršieho dieťaťa, alebo dospelého človeka, používanie formálnejšej komunikácie
- komunikácia môže byť sociálne nevhodná (dieťa sa pýta nevhodné otázky cudzích ľudí, napr. sa opýta cudzej osoby čo nesie v taške, nechápe a nepoužíva rôzne formy zdvorilostnej komunikácie vo vzťahu k rôznym komunikačným partnerom – kamarát, učiteľ, cudzí človek)
- môžu byť prítomné echolálie slov alebo celých fráz (dieťa opakuje počuté slová alebo frázy, môžu byť funkčné aj nefunkčné – nemajú pragmatický význam)
- používanie stereotypných fráz (odporované frázy napr. z filmov), prípadne veľmi nezvyčajné formulácie fráz alebo viet
- nepochopenie významu dvojzmyselných výrokov, neporozumenie humoru, sarkazmu a metaforám (problém s porozumením vtipov, prísloví, porekadiel, prenesených významov)
- narušené je tempo reči (dieťa rozpráva veľmi rýchlo, trhane alebo pomaly), rovnako ako intonácia (monotónna, plochá alebo výrazne mechanická)

Sociálna komunikácia a interakcia

- neschopnosť udržiavať recipročnú konverzáciu, dieťa nedokáže pružne reagovať na potreby svojho komunikačného partnera
- problém viesť dialóg s partnerom, nemapuje partnerove potreby / porozumenie počas rozhovoru – neodhaduje výmenu rolí – nevytvorí priestor pre vstupy partnera, veľa rozpráva
- rozprávanie o svojich témach a záujmoch bez ohľadu na komunikačného partnera – dieťa nevie odporovať z neverbálnej komunikácie druhého človeka, či jeho záujem o konverzáciu stále trvá
- nepochopenie osobného priestoru druhých ľudí, dieťa často prekračuje hranice druhých ľudí (ide k nim blízko, môže sa ich nevhodne dotýkať)
- neporozumenie sociálnej hierarchie – napr. neberie učiteľa ako autoritu, a preto môže pôsobiť neohrabane, až drzo
- nedokáže dodržať sociálne pravidlá (napr. dieťa sa správa pri návšteve nevhodne – otvára skrinky v cudzom prostredí)
- nezáujem o druhých ľudí, najmä rovesníkov, dieťa trávi veľa času osamote
- neporozumenie konceptu sociálnych vzťahov – kamarátstva, partnerstva, manželstva
- neporozumenie pravidlám spoločných sociálnych hier, dieťa sa nezapája do hier s ostatnými deťmi, prípadne očakáva, že sa deti budú hrať podľa jeho pravidiel
- ťažkosti s pochopením zámerov druhých ľudí, dieťa nedokáže identifikovať, aký zámer má jeho komunikačný partner, a preto býva často obeťou šikany
- nezdieľanie svojich záujmov s druhými ľuďmi
- používanie menej flexibilného očného kontaktu pri rozhovore s druhými ľuďmi, dieťa používa menej gest a výrazov tváre ako je zvyčajné pre jeho vek, pohlavie a sociokultúrny kontext
- prítomnosť extrémne vyhýbavého správania na bežné požiadavky dňa – aj na aktivity ktoré má dieťa rado

Imaginácia – predstavivosť

- funkčná a symbolická hra (hra “na niečo”, “na niekoho”) je na nižšej úrovni, prípadne môže byť hra na vývinovo primeranej úrovni avšak len v oblasti záujmov dieťaťa

Nezvyčajné alebo opakujúce sa záujmy a aktivity, vysoko špecifické záujmy
(patria sem aktivity a záujmy, ktoré nie sú typické pre vek dieťaťa a jeho sociokultúrny kontext)

- prítomnosť vysokošpecifických záujmov, napr. záujem o čísla, číselné rady, počítačové hry, vesmír, zbrane a iné. Tieto záujmy sa môžu časom meniť, dieťa v nich môže dosiahnuť vysokú úroveň expertízy
- záujem o systémy, ktoré fungujú na vysokej pravdepodobnosti správneho výsledku – rôzne matematické operácie, počítačové hry, predpovede počasia, znalosti ako fungujú niektoré IT systémy
- tvorba zoznamov – zoznamy môžu byť v písanej alebo verbálnej forme (dieťa o nich hovorí)
- lipnutie na dodržiavanie presných pravidiel, dochádza k emočnému rozladeniu pri ich porušení (pravidlá uložených vecí v osobnom priestore, napr. ukladanie zošitov a kníh v školskej taške, na policičke)
- úzkostné dodržiavanie presných rituálov alebo rutín, ktoré môžu negatívne ovplyvňovať každodenné aktivity dieťaťa alebo jeho rodiny
- stereotypné pohyby prstov, rúk, alebo celého tela, točenie, hojdanie sa
- prítomnosť nezvyčajných reakcií na zmyslové podnety v zmysle buď odporu k daným podnetom, alebo jeho vyhľadávaniu (vôňa, chuť, čuch, sluch, dotyková citlivosť, vestibulárny aparát – zmysel pre pohyb a stabilitu, propioceptívny zmysel – zmyslové podnety prichádzajú zo svalov a kĺbov, interoceptívny zmysel – podnety prichádzajúce zvnútra tela, ako je hlad, smäd, bolesť a nutkanie na toaletu)

Ďalšie správanie

- predchádzajúce problémy pri zaškolení dieťaťa v materskej škole, problémy v škole, ktoré sa zvyraznia pri prechode na 2.stupeň – dieťa nedokáže dodržiavať pravidlá v školskom systéme
- neflexibilita v správaní, nedokáže sa prispôbiť aktuálne zmeneným podmienkam napr. v škole
- v klinickom obraze môžu viac dominovať pridružené neurovývinové poruchy – ADHD (Porucha aktivity a pozornosti), poruchy učenia (dyslexia, dysgrafia, dysortografia, dyspraxia, dyskalkúlia, hypokalkúlia)
- veľké emocionálne výkyvy neprimerané vzhľadom k závažnosti podnetu
- nízka emocionálna inteligencia – nedokáže identifikovať a regulovať emócie u seba, nedokáže rozpoznať emocionálny stav druhých ľudí
- nesamostatnosť vzhľadom k svojmu veku
- problém vykonávať jednoduché každodenné činnosti ako je príprava jednoduchého jedla, ranná a večerná hygiena, príprava materiálov do školy
- dieťa môže vynikať v niektorých oblastiach svojich špecifických záujmov oproti slabým sociálnym a emocionálnym zručnostiam
- dieťa môže mať vynikajúce pamäťové, hudobné, matematické, alebo priestorovo – orientačné schopnosti

Prezentácia správania u dievčat sa môže výrazne líšiť od chlapcov, a to najmä:

- ich nezvyčajné správanie je menej nápadné, vedia ho lepšie zakryvať, používajú tzv. maskovací fenomén – odpozerajú povrchové sociálne zručnosti od druhých dievčat a následne ich používajú v sociálnej interakcii
- špecifické záujmy majú podobnú kvalitu ako u neurotypických dievčat – zaujímajú sa o jednu tému (napr. koníky) a tú vkladajú do väčšiny svojich aktivít – dieťa sa hrá iba s koníkmi, nosí oblečenie s ich obrázkami, predmety bežnej domácnosti (riady, školské potreby a iné) musí mať s obrázkami uvedenej témy
- v prejave sa javia utiahnutejšie, pôsobia na druhých ako introverti, majú vyššiu mieru úzkosti
- často neznášajú zmeny v sociálne “prijateľnejšej” podobe – napr. vždy nosia rovnaký účes, nosia iba vyhradené druhy oblečenia, starostlivo dodržiavajú rutiny v dennom režime